

ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Васильєва С.І., Зав'ялова М.І.

Криворізький факультет Запорізького національного університету

Проаналізовано розширення базових, теоретичних і практичних знань з навчальної дисципліни «Економіка підприємства», а також формування і закріплення комплексних знань. Особливістю роботи є звернення уваги, вивчення і розуміння проблем даної теми.

Ключові слова: господарська діяльність, зовнішньоекономічна діяльність, експорт (імпорт) капіталу, іноземні суб'єкти господарської діяльності, міжнародна кооперація, іноземні суб'єкти господарської діяльності.

Зовнішньоекономічна діяльність є одним із найважливіших напрямків розвитку підприємства. Завдяки їй забезпечується покриття потреб країн світового співтовариства у сировині, матеріалах, паливі, енергоносіях, машинах, обладнанні та устаткуванні, товарах широкого вжитку, послугах. Разом з тим зовнішньоекономічна діяльність є суттєвим джерелом валютних надходжень до державного бюджету. В умовах переходу до ринку зовнішньоекономічна діяльність виступає невід'ємним напрямом підприємництва багатьох великих, середніх та малих фірм, які функціонують у промисловості, сільському господарстві, будівництві, зв'язку, на транспорті, у фінансовій сфері тощо. Цим обумовлено помітний інтерес до питань, пов'язаних зі здійсненням зовнішньоекономічної діяльності.

Зовнішньоекономічна діяльність (ЗЕД) є одним із важливих чинників стабільного розвитку національного господарства країн світу. В сучасних умовах жодна країна не може самостійно ефективно розвивати виробничі процеси на рівні вимог науково-технічного розвитку. Тільки використовуючи переваги сукупного міжнародного науково-технічного потенціалу, переваг міжнародного поділу праці, країни світового співтовариства, в тому числі і наша держава, можуть вирішувати господарські завдання, що забезпечують економічне зростання та піднесення добробуту населення. [6, с. 25]

Глобалізація економічної діяльності є однією з головних тенденцій у розвитку сучасного світу, яка істотно впливає не лише на економічне життя, але й має політичні (внутрішні та міжнародні), соціальні і навіть культурно-цивілізаційні наслідки. Ці наслідки все більше відчувають на собі практично всі країни і серед них, звичайно, Україна, яка цілком усвідомлено, активно і цілеспрямовано рухається в напрямку інтеграції в міжнародну економіку.

Глобалізація насправді відкриває практично необмежені можливості для всесвітнього розвитку, однак темпи її поширення не рівномірні. Процес інтеграції у міжнародну економіку відбувається в одних країнах швидше, ніж в інших. У країнах, що зуміли досягти інтеграції, спостерігаються більш високі темпи зростання економіки та добробуту. У свою чергу, підвищення рівня життя створило можливості для розвитку демократії і просування вперед у вирішенні таких економічних питань, як захист навколишнього середовища і поліпшення умов праці.

На відміну від цього для багатьох країн, що проводили в 70–80-ті роки ХХ ст. автаркічну політику, були характерні застій чи спад економіки, зростання бідності й високі темпи інфляції. Кризи, які спостерігалися в останнє десятиліття в країнах з перехідною економікою, з усією очевидністю продемонстрували, що можливості, які відкриваються

глобалізацією, несуть у собі певні небезпеки. Ці ризики пов'язані з нестійким рухом капіталу, а також із загрозою соціальної, економічної й екологічної деградації, яка породжується бідністю. Це, однак, не є підставою для відмови від наміченого курсу на ринкову трансформацію економіки, інтеграцію до світового співтовариства.

Хоча глобалізація економічної діяльності розгортається на двох рівнях (мікро- і макроекономічному), основні процеси в ринковій економіці ініціюються і розвиваються передусім на рівні самостійних суб'єктів господарювання. Саме вони встановлюють виробничі, торгові, науково-технічні, фінансові зв'язки зі своїми зарубіжними партнерами, створюють або купують компанії в інших країнах, формують транснаціональні корпорації і банки, міжнародні альянси і синдикати. [7, с. 54]

Головною особливістю глобалізації на мікроекономічному рівні є передусім загальна стратегічна орієнтація компаній на ринки збуту по всьому світі, на такі ж джерела постачання, а також, звичайно, на розміщення виробництва в різних країнах. Цей перелік основних рушійних сил глобалізації відображає переважуючу послідовність у розвитку цього процесу: збут – постачання – виробництво.

Процес глобалізації в процесі свого розвитку потребує підтримки державної влади, її макроекономічної політики. Головний (хоч і не єдиний) зміст цієї підтримки в державній зовнішньоекономічній політиці полягає в понятті «лібералізація». Глобалізація економічної діяльності наполегливо вимагає її лібералізації, тобто скорочення або усунення обмежень на шляхах міжнародної торгівлі, іноземних інвестицій, міжнародних фінансових операцій. Саме це і відбувається протягом останніх десятиріч, саме цим передусім займається Світова організація торгівлі (СОТ).

Постановка проблеми. Дослідження останнього десятиріччя показали, що реальний контроль над процесами глобалізації все більше переходить до світової промислово-фінансової еліти в особі глобальних корпорацій і глобальних банків. Так, за даними Світового банку, до 100 найбільших суб'єктів економіки за розмірами ВПП (доданої вартості) належать транснаціональна корпорація (ТНК) та 49 держав. Обороти найбільших з ТНК можна порівняти із ВВП таких розвинених країн, як Франція, Нідерланди, Швеція, Австралія, Канада. Отже, міжнародні економічні відносини в сучасних умовах глобалізації все більше набувають форми транснаціоналізації, розвиваються на мікрорівні, тобто рівні міжнародних корпорацій. Саме підприємство, а не держава стає головним суб'єктом зовнішньої економіки.

Поняття «зовнішньоекономічна діяльність підприємства» на території України з'явилося в СРСР в 1986 р. у контексті загальної спроби реформувати

адміністративно-командну систему економіки, яка на той час перебувала в стані глибокої кризи. Суть так званої «перебудови системи управління економікою» полягала в намаганні децентралізувати процес прийняття економічних рішень, надати підприємствам певні права без демонтажу державної власності на засоби виробництва, монопольної влади міністерств і відомств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У зовнішньоекономічній сфері так звана «перебудова» передбачала поступову відмову від монополії держави на здійснення будь-яких економічних операцій. Зазначена монополія була законодавчо закріплена ще у квітні 1918 р. Декретом Ради Народних Комісарів «Про націоналізацію зовнішньої торгівлі» як тимчасовий засіб захисту зовнішньоекономічних інтересів молоді більшовицької держави від зазіхань світового імперіалізму. З часом цей «тимчасовий засіб» було поширено не тільки на зовнішню торгівлю, а й на всі зовнішньоекономічні операції.

Така ситуація спричинила абсолютну незацікавленість підприємств у будь-яких стосунках із закордоном, адже економічний ефект від обміну між країнами вилучався союзним урядом. Керівники підприємств усіма законними і незаконними засобами намагалися звільнитися від експортних поставок, орієнтували виробництво виключно на внутрішній ринок, який у зв'язку з тотальним дефіцитом взагалі не висував ніяких вимог до якості продукції. У структурі радянського експорту домінували енергоносії, сировина, золото і зброя. За рахунок імпорту держава мінімально забезпечувала внутрішній споживчий ринок товарами широкого вжитку, а промисловість – необхідним обладнанням. Серед населення і підприємств побутовували «культ імпортованих товарів», які різко відрізнялися за якістю та технологічним рівнем виробництва від вітчизняної продукції.

Після проголошення в 1991 р. незалежності України були здійснені заходи, спрямовані на істотну лібералізацію зовнішньоекономічної діяльності в країні, розширення прав підприємств і організацій у цій сфері. Зовнішньоекономічна діяльність починає розглядатися не тільки як складова господарської діяльності підприємства, але й як важливий фактор економічного зростання, створення передумов більш інтенсивного розвитку інтеграційних процесів на мікрорівні. У цей період були прийняті і важливі законодавчі акти, зокрема закони України «Про зовнішньоекономічну діяльність», «Про єдиний митний тариф», «Про режим іноземного інвестування», Декрет Кабінету Міністрів України «Про систему валютного регулювання і валютного контролю» та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Для вирішення проблем ефективного захисту вітчизняного виробника і забезпечення достатніх доходів державного бюджету, поряд з певним зниженням середнього рівня імпортного мита, ліквідовуються пільги, що надавалися в рамках так званого преференційного режиму, яким користувалася раніше численна група країн, що розвиваються. Більшість із них сьогодні мають кращий економічний стан, ніж Україна, тому в 1996 р. ці пільги були ліквідовані.

Для української економіки була характерною, з одного боку, підвищена увага до залучення іноземного капіталу з метою макроекономічної стабілізації та стимулювання структурних змін, а з іншого – несприятливий інвестиційний клімат для будь-яких видів інвестицій (і зовнішніх, і внутрішніх), що зумовлювало низький рівень інвестиційної активнос-

ті, особливо щодо оновлення обладнання. Зрозуміло, що в таких умовах значний приплив іноземних інвестицій, перш за все прямих, був неможливий.

До 1996 р. для України була характерною політика, яка полягала в забезпеченні підприємствам з іноземними інвестиціями суттєвих податкових пільг (автоматичне звільнення на 5 років від податків на прибуток (дохід) за умов наявності 20-відсоткової частки у статутному капіталі і при досягненні мінімально-обумовленої суми інвестицій, яка з 1993 р. називалася кваліфікованою інвестицією). Ці пільги доповнювалися звільненням майна, що ввозилося як іноземна інвестиція, від ввізного мита та митних платежів. Частковою компенсацією таких пільг було оподаткування за ставкою 15 % прибутків та доходів, що вивозилися.

Така схема надання пільг на загальних засадах виявилася малоефективною. Більше того, вона створювала умови для ухилення національних виробників від сплати податків шляхом створення спільних підприємств за мінімальною участю іноземного капіталу, не пов'язаного з розвитком виробничих технологій. [3, с. 60]

Непродумана політика надання пільг більшості підприємств з іноземним капіталом забезпечувала їм односторонню перевагу перед суто національним виробником, що, у свою чергу, порушувало умови конкуренції на внутрішньому ринку і зумовлювало зменшення конкурентоспроможності останніх.

Слід зазначити, що багатьма солідними іноземними інвесторами такі пільги сприймалися як підтвердження наявності в країні несприятливого інвестиційного клімату, недоліки уряд намагався компенсувати податковими пільгами.

У 1996 р. був прийнятий новий закон щодо регулювання умов для іноземних інвестицій, в якому була переглянута концепція їх залучення. До іноземних інвестицій відтоді застосовувався національний режим регулювання, у тому числі в питаннях оподаткування. А податкові пільги надавалися виключно на основі спеціальних урядових рішень щодо конкретних інвестиційних проєктів, якщо вони визнавалися пріоритетними для економіки. Разом з тим перший досвід застосування такого підходу показав, що він пов'язаний з надмірними пільгами для учасників проєктів, з одного боку, і надмірними обмеженнями для їх потенційних конкурентів, з іншого.

Основні фактори, що робили непривабливою Україну для іноземних інвесторів:

- загальна макроекономічна та політична нестабільність;
- відсутність розвинутої ринкової інфраструктури (слабка потужність та ненадійність банків, нерозвиненість фінансових ринків);
- нестабільність законодавства, яке регулює іноземні інвестиції та економічну діяльність у цілому;
- загальні несприятливі умови із законністю та правопорядком у межах країни, перш за все високий рівень корупції;
- відсутність секторальних пріоритетів у залученні іноземних інвестицій, що зумовлює таку структуру їх перерозподілу, яка не відповідає національним пріоритетам;
- вузькість спектра методів залучення інвестицій.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є вказання на суттєві викривлення у політиці портфельних інвестицій в українську економіку. Вони не є інвестиціями в реальний сектор економіки, оскільки ринок корпоративних цінних паперів в Україні залишається слаборозвинутим. Портфельні інвестиції

в основному пов'язані з діяльністю іноземних інвесторів на ринку облігацій державної позики.

Виклад основного матеріалу. Влітку 1997 р. частка облігацій державної внутрішньої позики, що належала нерезидентам, сягала 70 %. Однак з осені 1997 р. в результаті «втечі» нерезидентів з ринку цих облігацій їх частка різко скоротилася.

Проте в організації й управлінні ЗЕД в Україні залишається ще багато невирішених проблем. Структура зовнішньоторговельного обороту, як і раніше, має переважно сировинний характер, все ще нераціональним є импорт, недостатньо ефективно функціонують підприємства з іноземним капіталом. Великої уваги потребують і такі питання, як створення стабільної правової бази, сприятливого інвестиційного клімату, ефективної системи управління ЗЕД на рівні підприємства, підвищення якості експортної продукції і багато ін. [5, с. 89]

В умовах ринкової економіки держава має виконувати певні функції, які компенсують так звані «відмови ринку», тобто регулювати ті сфери господарського життя, у яких ринок є безсилим. Для виконання таких функцій держава здійснює економічну політику із забезпечення країни суспільними благами, з підтримки досконалої конкуренції та боротьби з монополізмом, регулювання зовнішньоекономічного сектору та ін.

На основі викладеного матеріалу можна видокремити, що зовнішньоекономічна діяльність є суттєвим чинником додаткового стимулювання стабілізаційних процесів у національній економіці, кризові явища у ній значною мірою можуть бути подолані завдяки використанню ефективних зовнішньоекономічних зв'язків. Підприємства можуть гучно реагувати на зміни зовнішньоекономічних чинників, оптимально

мобілізувати певні виробничі ресурси з метою раціонального використання переваг зовнішньоекономічних зв'язків. В рамках міжнародного економічного співробітництва партнери з інших держав суттєво впливають на розвиток вітчизняного підприємства, підвищення його технічного і технологічного рівнів. Підприємство, замкнуте лише на внутрішньому господарському комплексі, позбавлене здорової зовнішньої конкуренції, розвивається не надто ефективно.

Висновки і пропозиції. ЗЕД підприємства має настільки важливе значення в національній економіці, що вона є предметом пильної уваги з боку держави та елементом формування її економічної політики.

Послідовне вирішення окремих проблем розвитку ЗЕД, безумовно, буде сприяти розширенню міжнародного бізнесу, як на національному, так і на інтернаціональному рівнях. Саме в даному напрямку зараз має активно розвиватись вітчизняне підприємство. До цього нашу країну спонукає можливість використання переваг міжнародного поділу праці, інвестиційного потенціалу країн, світової спільноти, запозичення досвіду ринкових перетворень та господарської діяльності економічно розвинутих держав, співпраці з міжнародними економічними та валютними фінансовими організаціями. Проте реалізація перспективних напрямів розвитку ЗЕД в кінцевому підсумку залежить від конкретних учасників зовнішньоекономічних операцій. Від того, наскільки вони оволодіють професійними знаннями в цій сфері господарської діяльності, і буде залежати їх успіх у міжнародному бізнесі та в цілому вплив ЗЕД на економічне зростання національної економіки і задоволення всебічних потреб населення нашої країни на рівні світових стандартів.

Список літератури:

1. Рум'янцев А.П., Рум'янцева Н.С. Зовнішньоекономічна діяльність / А.П. Рум'янцев, Н.С. Рум'янцева // Центр навчальної літератури. – 2004. – С. 4-6, 208-212, 218.
2. Михайлов В.С. Методичні аспекти розрахунків експортних цін суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності України / В.С. Михайлов // Формування ринкових відносин в Україні. – 2004. – № 5. – С. 67-73.
3. Бойчик І.М. Економіка підприємства / І.М. Бойчик // Навчальний посібник. – Видавництво 2-ге, доповнене і перероблене. – Київ: Атака. – 2006. – С. 414.
4. Дідківський М.І. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства / М.І. Дідківський // Навчальний посібник – Київ: Знання – 2006. – С. 12, 17, 19-22, 36, 39-43, 52-56, 221, 229-230, 247-249.
5. Кредісова А.І. Управління зовнішньоекономічною діяльністю / А.І. Кредісова // – 2007. – С. 448.
6. Кириченко О.С., Кавас І.О., Ятченко А. Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності. К. Фінансист, – 2008. – С. 634.
7. Дроздова Г.М. Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності підприємства / Г.М. Дроздова // Навч.посібник. – 2008. – С. 172.
8. Герчикова И.Н. Международное коммерческое дело / И.Н. Герчикова // Учеб. для узов. – 2007. – С. 671.
9. Бутинець Ф.Ф. Облік і аналіз зовнішньоекономічної діяльності / Ф.Ф. Бутинець // Підручник. – 2007. – С. 544.

Васильева С. И., Завьялова М.И.

Криворожский факультет Запорожского национального университета

ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ НА ПРЕДПРИЯТИИ

Аннотация

Проанализированы расширения базовых теоретических и практических знаний по учебной дисциплине «Экономика предприятия», а также формирование и закрепление комплексных знаний. Особенностью работы является обращение внимания, изучения и понимания проблем данной темы.

Ключевые слова: хозяйственная деятельность, внешнеэкономическая деятельность, экспорт (импорт) капитала, иностранные субъекты хозяйственной деятельности, международная кооперация, иностранные субъекты хозяйственной деятельности.

Vasilyeva S.I., Zavalova M.I.

Krivoy Rog's Faculty of Zaporozhye's National University

FOREIGN ACTIVITIES FOR ENTERPRISE**Summary**

The article analyzes the expansion of basic theoretical and practical knowledge of the discipline «Economy of enterprise», as well as the formation and consolidation of complex knowledge. Feature of work is paying attention, learning and understanding the problems of the topic.

Keywords: economic activity, foreign economic activity, export or import of capital, foreign subjects of economic activities, international cooperation, foreign subjects of economic activities.

УДК 339.564:005.21

СТРАТЕГІЯ ВИХОДУ ПІДПРИЄМСТВА НА ЗОВНІШНІ РИНКИ

Васильєва С.І., Кочевих І.С.

Криворізький факультет Запорізького національного університету

Обраний напрям і проблематика досліджень, які висвітлює стаття, узгоджуються з основними напрямками державних програм у сфері соціально-економічного розвитку країни. Враховуючи той факт, що будь-яке підприємство, розмірковуючи про своє економічне майбутнє, перш за все повинне продіагностувати існуючий стан, визначивши всі «за» і «проти» прийняття у подальшому управлінських рішень щодо обсягів продукції, ринків її збуту, відношення до конкурентів і т. д., проблема вибору стратегії виходу на зовнішні ринки набуває вирішального значення для подальших перспектив розвитку підприємства.

Ключові слова: стратегія, підприємство, зовнішні ринки, зовнішньо-економічна діяльність, умови, управлінське рішення.

Для кожного підприємства, що розвивається, рано чи пізно настає момент, коли його починають не задовольняти характеристики вітчизняного ринку, політичний клімат чи економічні умови в державі, тому само собою виникає питання виходу підприємства на зовнішні ринки. Для України це доволі актуальне питання, адже нестача фінансових засобів, ганебний стан основних засобів, невідповідність продукції міжнародним стандартам, а також застарілість технологій, є, для багатьох підприємств, одними з основних причин, що перешкоджають виходу на закордонні ринки. Але в Україні існують підприємства, продукція та послуги яких є конкурентоздатними не тільки на вітчизняному ринку, а потенціал виробництва перевищує внутрішні потреби країни.

Актуальність питань, що досліджуються під час написання статті полягає в тому, що вихід підприємства на зовнішні ринки сприяє просуванню економіки до системи господарських відносин, формуванню економіки відкритого типу. Саме тому розвиток зовнішньоекономічної діяльності підприємств – це суттєвий фактор підвищення ефективності господарської діяльності як на рівні мікроекономіки, так і в масштабах усього народного господарства.

При цьому слід зазначити, що вихід підприємства на зовнішні ринки не відбувається сам по собі. Це досить тривалий процес, який потребує значних зусиль та роботи як з боку підприємства, так і з боку держави. Перш ніж виходити на зовнішній ринок підприємство повинно дуже детально проаналізувати умови виходу на зовнішній ринок. Під умовами розуміються як внутрішні умови діяльності підприємства, так і зовнішні (національні умови (умови своєї країни) та умови ринку, на який підприємство планує вийти).

Дослідження внутрішніх умов діяльності підприємства передбачає аналіз та оцінку його по-

тенціалу: економічного потенціалу, кадрового та науково – технічного потенціалу, а також аналіз поточної, фінансової діяльності, оцінку конкурентоспроможності продукції та підприємства. Зовнішні умови передбачають аналіз політики – правового, культурного, економічного, демографічного, географічного середовищ країни, на ринок якої фірма планує вийти, а також вивчення безпосередньо ринку даної продукції (ємність, споживачі, конкуренти тощо).

Проблемам виходу підприємств на зовнішні ринки у сучасній зовнішньоекономічній практиці присвячені праці таких українських і зарубіжних вчених-економістів, як В. Алексунін [1], Ф. Котлер [2], І. КраткоІ. [3], Т. Циганкова [4], П. Чорномаз [5] та інших.

Працями цих вчених охоплено більшість проблемних завдань підприємств, але разом з тим, зміни середовища господарювання вимагають подальших відповідних наукових розробок. Особливої актуальності набуває необхідність розроблення підходів до забезпечення високого рівня конкурентоспроможності підприємств, дослідження факторів, що його формують, визначення стратегій подальшого розвитку з урахуванням перспектив виходу на зовнішні ринки.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Ф. Котлер виділяє такі мотиви виходу підприємств на зовнішній ринок [2]: надання зовнішніми ринками можливості отримання більш високого доходу; економія витрат шляхом збільшення масштабів реалізації; зниження ризиків внаслідок зменшення залежності від внутрішнього ринку; вимоги клієнтів компанії, які обслуговуються за межами національних кордонів.

В. Алексунін визначає такі мотиви виходу підприємств на зовнішній ринок [1]: можливість продовження життєвого циклу товару (що досить актуально за нинішньої тенденції до його скорочення);